

NEWSLETTER NR 6

Zrealizowany w ramach projektu "Prowadzenie punktów nieodpłatnej pomocy prawnej, świadczenie nieodpłatnego poradnictwa obywatelskiego oraz wykonywanie zadań z zakresu edukacji prawnej w roku 2022"

Artykuł nr 1

„Postępowanie spadkowe – dziedziczenie ustawowe i testamentowe, stwierdzenie nabycia spadku - podstawowe informacje”

Dziedziczenie to przejście praw i obowiązków zmarłego na jedną lub kilka osób (zwanych spadkobiercami). Spadkobierca nabywa spadek z chwilą otwarcia spadku, natomiast spadek otwiera się z chwilą śmierci danej osoby. Zgodnie z obowiązującymi przepisami Ustawy Kodeks cywilny (dalej: kc), powołanie do spadku danej osoby wynika z ustawy lub z testamentu (art. 926 § 1 kc).

Z dziedziczeniem ustawowym mamy do czynienia wówczas, gdy spadkodawca nie powołał do spadku żadnego spadkobiercy (nie pozostawił po sobie testamentu), bądź gdy żadna z osób, która została powołana w testamencie, nie chce lub nie może być spadkobiercą. Dziedziczenie ustawowe polega na dziedziczeniu przez dane osoby w kolejności jaka wynika z przepisów Kodeksu cywilnego (art. 931 - 935 kc). W pierwszej kolejności, zgodnie z ustawą, dziedziczą dzieci i małżonek, następnie pozostali krewni spadkodawcy, a w ostatniej kolejności (gdy brak jest małżonka, dzieci i krewnych spadkodawcy bądź gdy wszyscy odrzucili spadek), przypada on gminie ostatniego miejsca zamieszkania spadkodawcy lub Skarbowi Państwa.

Z dziedziczeniem testamentowym mamy zaś do czynienia wtedy, gdy spadkodawca, mający pełną zdolność do czynności prawnych, rozporządził swoim majątkiem na wypadek śmierci, sporządzając ważny testament (art. 941 kc). Testament może zawierać rozrządzenia tylko jednego spadkodawcy (małżonkowie zatem nie mogą sporządzić jednego wspólnego, ważnego testamentu). Testament można sporządzić:

- własnoręcznie, w ten sposób, że spadkodawca w całości napisze go swoim piśmem ręcznym, podpisze i opatrzy datą (art. 949 § 1 kc);
- u notariusza, w formie aktu notarialnego (art. 950 kc);
- ustnie, wobec wójta/burmistrza/prezydenta miasta/starosty/marszałka województwa/sekretarza powiatu lub gminy/ kierownika urzędu cywilnego, dodatkowo w obecności dwóch świadków - sporządza się wówczas pisemny protokół, który odczytuje się spadkodawcy w obecności świadków i odbiera od nich podpisy (art. 951 § 1 i 2 kc) - tzw. testament allograficzny;
- w sposób szczególny: ustnie na wypadek rychłej śmierci, podczas podróży morskiej lub powietrznej, czy w formie testamentu wojskowego.

W testamencie rozporządzić swoim majątkiem na wypadek śmierci można w sposób

dowolny, z pominięciem kolejności dziedziczenia jaka została wskazana powyżej w myśl przepisów Kodeksu cywilnego. Spadkodawca może powołać jednego spadkobiercę lub kilku spadkobierców. Nie muszą to być nawet osoby z kręgu jego rodziny.

Stwierdzenie nabycia spadku to nabycie formalnych praw do spadku przez krąg osób powołanych do dziedziczenia (czy to w wyniku dziedziczenia ustawowego, czy testamentowego). Żaden przepis nie nakłada na spadkobierców przeprowadzenia sprawy o stwierdzenie nabycia spadku, natomiast powinno to być interesem samych spadkobierców. W przeciwnym wypadku majątek po zmarłym pozostaje nieuregulowany, co stwarza na przyszłość wiele komplikacji (np. biorąc pod uwagę stan prawny pozostałych po zmarłym nieruchomości). Procedurę stwierdzenia nabycia spadku można przeprowadzić na dwa sposoby:

1. Składając pisemny wniosek do sądu o stwierdzenie nabycia spadku.

Sądem właściwym do rozpatrzenia sprawy jest sąd rejonowy (wydział cywilny), ostatniego stałego miejsca pobytu zmarłego spadkodawcy. We wniosku należy wskazać: wnioskodawcę, spadkobiercę/spadkobierców, czego wnioskodawca się domaga (na kogo ma nastąpić stwierdzenie nabycia spadku, na jakiej podstawie - czy na podstawie dziedziczenia ustawowego czy na podstawie testamentu), uzasadnić swój wniosek i wskazać dowody, dołączyć te dowody w formie załączników oraz odpisy wniosku z załącznikami dla pozostałych uczestników postępowania. Wniosek podlega opłacie zgodnie z przepisami Ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, którą należy uiścić do właściwego sądu. Sąd po rozpoznaniu sprawy wydaje postanowienie o stwierdzeniu nabycia spadku na rzecz osób, które nabyły prawa do spadku. Na podstawie prawomocnego postanowienia, spadkobiercy stają się współwłaścicielami majątku zmarłego, który następnie mogą między sobą podzielić przeprowadzając tzw. dział spadku.

2. Udając się do notariusza i sporządzając tzw. Akt poświadczenia dziedziczenia.

Jest to procedura szybsza niż postępowanie sądowe o stwierdzenia nabycia spadku ale wymaga obecności wszystkich ustawowych spadkobierców. Sporządzenie aktu poświadczenia dziedziczenia jest niezależne od ostatniego miejsca stałego pobytu zmarłego, a więc można udać się do notariusza w dowolnej miejscowości. Warunkiem sporządzenia przez notariusza aktu poświadczenia dziedziczenia jest zgodność spadkobierców co do nabywanych praw do spadku, ponieważ sporządza się go na podstawie ich zgodnych oświadczeń. Po zarejestrowaniu przez notariusza aktu poświadczenia dziedziczenia, ma on taką samą moc prawną jak postanowienie sądu i na jego podstawie spadkobiercy stają się współwłaścicielami majątku zmarłego, który następnie mogą między sobą podzielić przeprowadzając tzw. dział spadku.

Ostatecznie, zgodnie z art. 1025 § 2 kc, domniemywa się, że osoba, która uzyskała stwierdzenie nabycia spadku albo poświadczenie dziedziczenia, jest spadkobiercą.

radca prawny Władysław Pason

Artykuł nr 2

„Dział spadku i zachówek – zagadnienia ogólne”

Po przeprowadzeniu procedury stwierdzenia nabycia spadku przed sądem lub poświadczenia dziedziczenia przed notariuszem, spadkobiercy nabywają prawa do spadku i jeżeli jest ich kilku, stają się współwłaścicielami praw majątkowych pozostałych po zmarłym. Wspólność majątku spadkowego między spadkobiercami polega na tym, że każdy z nich posiada udział wyrażony w części ułamkowej (np. każdy z trzech spadkobierców X,Y,Z ma po 1/3 udziału we własności nieruchomości pozostałej po zmarłym).

Aby zerwać więź współwłasności między spadkobiercami, powinni oni przeprowadzić procedurę związaną ze zniesieniem współwłasności (tzw. dział spadku). Zgodnie bowiem z art. 1037 § 1 kc do działu spadku stosuje się przepisy ogólne o zniesieniu współwłasności. I tak, każdy ze współwłaścicieli może żądać zniesienia współwłasności. Znieść współwłasność można na trzy sposoby:

- poprzez fizyczny podział rzeczy wspólnej (np. na równe części);
- poprzez przyznanie tej rzeczy jednemu ze współwłaścicieli na własność z obowiązkiem spłat pozostałych współwłaścicieli (spadkobierców);
- poprzez sprzedaż rzeczy wspólnej i podział uzyskanej ze sprzedaży kwoty pomiędzy współwłaścicielami (spadkobiercami) (art. 211, 212 kc).

Dział spadku może nastąpić na mocy umowy między wszystkimi spadkobiercami (art. 1037 § 1 kc) ale tylko jeżeli wszyscy spadkobiercy są zgodni w jaki sposób podzielią między sobą spadek. Umowa może być zawarta między spadkobiercami w zwykłej formie pisemnej. Należy jednak pamiętać, że jeżeli do spadku należy nieruchomość, umowa o dział powinna być zawarta w formie aktu notarialnego (art. 1037 § 2 kc).

Do działu spadku dochodzi również na mocy orzeczenia sądu, wydanego na żądanie ktoregokolwiek ze spadkobierców (art. 1037 § 1 kc). Aby przeprowadzić dział spadku przed sądem, należy złożyć stosowny wniosek do właściwego miejscowo sądu rejonowego (wydział cywilny), opłacić go zgodnie z przepisami Ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, podać dane wnioskodawcy, pozostałych uczestników postępowania, podać co wchodzi w skład spadku, wskazać czego wnioskodawca się domaga (w jaki sposób powinno dojść do zniesienia współwłasności), uzasadnić swój wniosek i wskazać oraz załączyć dowody, jak również odpisy wniosku z załącznikami dla pozostałych uczestników postępowania).

Zachówek zaś jest instytucją uregulowaną w przepisach Kodeksu cywilnego i ma służyć ochronie praw osób najbliższych spadkobiercy. Jest to jedna z podstawowych zasad obowiązującego prawa spadkowego. Jak zostało bowiem wskazane powyżej, spadkobierca może w formie testamentu powołać do spadku osobę/osoby inne niż dziedzice ustawowi i może to być osoba/osoby nawet spoza kręgu rodziny, a więc osoby obce.

Z jednej strony więc przepisy gwarantują spadkodawcy swobodę co do dysponowania

majątkiem na wypadek śmierci, z drugiej zaś strony chronią spadkobierców ustawowych w przypadku ich pominięcia w dziedziczeniu testamentowym.

W konsekwencji, zachówek to nic innego jak uprawnienie które przysługuje spadkobiercom ustawowym w przypadku pominięcia ich przez spadkodawcę w testamencie. Należy jednak pamiętać, że domaganie się w takim przypadku przez spadkobierców należnych im praw z masy spadkowej jest ich prawem, ale nie obowiązkiem.

Przepis art. 991 § 1 kc wymienia osoby uprawnione do zachowku po zmarłym. Są nimi: zstępni (dzieci), małżonek a także w niektórych przypadkach rodzice spadkodawcy. Mogą oni domagać się 1/2 wartości udziału, jaki przypadłby im gdyby dziedziczyli na podstawie ustawy, a jeżeli są to osoby trwale niezdolne do pracy lub małoletnie, mogą domagać się 2/3 wartości takiego udziału.

Zachowku można domagać się co do zasady od spadkobiercy, który został powołany do dziedziczenia po zmarłym.

Należy pamiętać, że roszczenia z tytułu zachowku ulegają przedawnieniu z upływem pięciu lat od ogłoszenia testamentu (art. 1007 § 1 kc).

Na koniec, w niektórych sytuacjach, mimo że dana osoba byłaby dziedzicem na podstawie ustawy a została pominięta w testamencie przez spadkodawcę, nie ma ona prawa do zachowku po zmarłym. Dzieje się tak, gdy osoba taka na mocy umowy zrzekła się dziedziczenia po zmarłym, odrzuciła spadek po zmarłym lub została uznana za niegodną dziedziczenia (tzw. wydziedziczenie).

Rozpoczynając procedurę związaną z zachowkiem, należy w pierwszej kolejności wezwać spadkobiercę do zapłaty należnej kwoty tytułem zachowku, a następnie po bezskutecznym upływie terminu zapłaty, złożyć pozew do miejscowo właściwego sądu cywilnego, opłacić go zgodnie z przepisami Ustawy o kosztach sądowych w sprawach cywilnych, podać dane powoda, pozwanego/pozwanych, wskazać czego i w jakiej kwocie powód się domaga, uzasadnić swój pozew i wskazać oraz załączyć dowody, jak również odpis pozwu z załącznikami dla pozwanego/pozwanych.

radca prawny Władysław Pasoń